

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit antwoord te zamen met de aanmerkingen der Afdeelingen aan de Vergadering te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 2den Januarij 1865.

MESSCHERT VAN VOLLENHOVEN.
SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
BLANKENHEYM.

BIJLAAG

*tot de Memorie van Antwoord betreffende het IXde
hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1865.*

N°. 1/1.

SAMARANG, den 14den December 1852.

Aan
Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal
van Nederlandsch Indie.

Bij dezerzijdsche missive van den 12den Julij 1850 L. A. (geheim), waarbij ik in eene breedvoerige beschouwing ben getreden omtrent de oorzaken, die den deerniswaardigen stand van zaken hebben te weeg gebragt, waarin deze residentie verkeerde tijdens het bestuur derzelve door mij werd aanvaard, heb ik als eene dier oorzaken aangewezen het ontoereikende der bezoldigingen van de inlandsche ambtenaren en de noodzakelijkheid waarin zij dien ten gevolge waren gebragt hunne toevlugt te nemen tot kwade praktijken, ten einde langs ongeoorloofde wegen hun tekort aan inkomen op den gemeenen man te verhalen; terwijl ik, om daaraan een einde te maken, heb voorgesteld om de tractementen der inlandsche ambtenaren beneden den rang van regent in billijkheid te verhoogden, met streng verbod echter, om uit hun ambt andere voordeelen te trekken dan hun van landswege — en dus legaal — zijn toegekend.

In voorloopige beschikking op dit voorstel is mij bij de laatste alinea der Kabinet-missive van den 10den Augustus 1850, n°. 161 (geheim), medegedeeld, dat hetzelfde in bijzonder onderzoek in overweging en daarop nader gedisponeerd worden zal. Naar aanleiding van een schrijven van den algemeenen secretaris dd. 27 September 1851, n°. 2667, is sedert bij mij ontvangen de missive van de Generale Directie van Finantien, dd. 15 October A°.

p°, n°. 378, strekkende ten geleide van afschriften der aan Uwe Excellentie gerigte brieven van den directeur der cultures dd. 17 Februarij en 5 Junij bevorens, n°. 663/26 en 1668/15, waaruit mij blijkt, dat tegen het onderwerpelijk voorstel door dien hoofdambtenaar de navolgende bedenkingen zijn geopperd:

I. dat de inlandsche ambtenaren niet alleen als zoodanig, maar tevens als hoofden beschouwd moeten worden;

II. dat eene bezoldiging der inlandsche ambtenaren alleen in geld een Europeesch, geen Oostersch begrip, en de Javaansche huishouding mitsdien daarvoor nog niet rijp is;

III. dat de graad van beschaving der hoofden hun nog niet heeft geleerd, geld goed te besteden;

IV. dat de gewoonten en de zeden der bevolking medebrenge, om haar en hare hulpbronnen dienstbaar te maken aan hare hoofden.

Blijkens de in den hoofde dezes aangehaalde missive van de Generale Directie van Finantien heeft de Regering zich met deze beschouwingen van den directeur der cultures vereenigd, hetgeen dan ook wel de oorzaak zal wezen, dat mijn voorstel tot tractementsverhoging der inlandsche ambtenaren niet in nadere overweging genomen, althans de beslissing daarop onvoorwaardelijk uitgesteld is, met dat gevolg, dat die ambtenaren — uitgesloten zoo als zij zijn van aandeel in de velden — sedert twee jaren

gebrek lijden. Deze omstandigheid verplicht mij dan ook op het onderwerpelijk voorstel terug te komen, hetgeen ik de eer zal hebben te doen, na alvorens op bovengemelde bedenkingen van den directeur der cultures het volgende te hebben gerepliceerd.

I. Wil men de inlandsche ambtenaren niet alleen als zoodanig maar tevens als hoofden beschouwen, dan is er aan de ellende van den gemeenen man geen einde te zien, want zoo doende plaatst men den armen Javaan in een vierledig aspect, namelijk: jegens het Gouvernement als belastingschuldige en dienstplichtige en jegens zijne hoofden als contingent en almede als dienstplichtige; en hier is het dan ook bovenal, dat het gebrekkige van het admodiatie-stelsel, waartegen ook de directeur der cultures in zijne boven gemelde missives herhaalde malen te velde trekt, blijkt. Trouwens wat is anders te verwachten van een stelsel dat, zoo het al ooit eenige waarde bezat, sedert lang verouderd en uit zulke vreemde bestanddeelen te zamen gesteld is? Na de overname dezer kolonie van de Engelschen in het jaar 1816 is in overweging genomen, of tot het onder de voormalige Compagnie gevegeerd hebbend contingentstelsel teruggekeerd, dan wel het, gedurende het Engelsch tusschenbestuur ingevoerd, meer liberaal belastingsstelsel, waarbij de gemeene man van heerediensten vrij gesteld en aan de willekeur der hoofden onttrokken wordt, bestendig zoude worden. Noch tot het eerste, noch tot het laatste had men den moed. Wel heeft men het revenu-stelsel behouden, echter zonder de heerediensten af te schaffen; wel heeft men de inlandsche ambtenaren bezoldigd, doch zoo karig, dat men wel genoodzaakt is geweest, aan hen oogluikend toe te laten om hun tekort aan inkomen op den gemeenen man te verhalen, waarbij later dan nog is gekomen het stelsel van verplichte cultures; en zoo is een wangedrogt geboren dat, met de adat tot leidsvrouw, euvel gaat aan alle gebreken van de stelsels, waaraan het zijn aanwezen verschuldigd is, zonder een van derzelve goede hoedanigheden te bezitten, en onder den invloed waarvan de Javaan onmisbaar heeft moeten verarmen; terwijl het volstrekt onmogelijk is geworden, om de belastingen in billijkheid te regelen, doordien in de gegeven omstandigheden niemand weet, ja zelfs bij nadering niet eens kan gissen, wat de inlandsche bevolking nu opbrengt.

Het moge waar zijn dat, door de tractementen der inlandsche ambtenaren zeer laag te stellen en veel werk voor weinig of geen loon te doen verrigten, aanzienlijke sommen minder zijn uitgegeven dan anders besteed zouden zijn geworden; maar wat baat het, dat de begrooting van uitgaven een laag cijfer aantoon, wanneer dat lage cijfer wordt verkregen ten koste van millioenen inkomsten, en de bevolking in weerwil van dat verlies, dat het Gouvernement zich bij dezen stand van zaken wel moet getroosten, toch al dieper en dieper tot armoede vervalt? Ik moet dan ook met den directeur der cultures in gevoelen verschillen, daar waar Zijn Edel Gestr. beweert, dat door tot het oude terug te keeren en de adat tot maatstaf te nemen voor de regeling der belangen van land en volk, eene betere orde van zaken zal worden daargesteld. Neen! niet daardoor, niet door op bestuur en belastingen, de adat, een woord van zooveel omvattende beteekenis, voor zoo velerlei uitlegging vatbaar, en daarom juist de deur openstellende voor misbruiken van allerlei aard, toe te passen; maar door de invoering van een gezond belastingstelsel, dat alle willekeurige beschikking over den arbeid en de verdiensten van den gemeenen man uitsluit, kan deze tot arbeidzaamheid uit eigen beweging worden geprikkeld en zoo tot welvaart geraken; maar alvorens een zoodanig belastingsstelsel in te voeren, dient eene billijke regeling der tractementen van de inlandsche ambtenaren vooraf te gaan, want eerst nadat deze in billijke verhouding tot hunne behoeften gebragt zullen wezen, zal van hen gevorderd kunnen worden om zich van kwade praktijken te onthouden. De voormalige Oost Indische Compagnie is immers, zoo als hare geschiedenis ons leert, reeds het slagtoffer geworden van de te bekrompen bezoldiging harer dienaren. In den aanvang bloeiende, is zij later, nadat zij hare dienaren in het tweeledig aspect van geëmploijeerde en zelfstandige handelaren had geplaatst, onder haren schuldenlast bezweken, alleen omdat zij hen in eerstgemelde hoedanigheid te karig salarieerde en dus wel oogluikend moest toelaten, dat zij zich te haren prejudice verrijkten en zich die inkomsten toeëigenden, die eigenlijk in de kas der Compagnie hadden behooren te vloeijen.

Het verledene is de wegwijzer voor het tegenwoordige en voor de toekomst; en ook hier bevat het verledene eene les, wel waardig om betracht te worden door allen die den tegenwoordigen stand van zaken wenschen te bestendigen of die van oordeel zijn dat tot het oude moet worden teruggekeerd.

II. Of de inlandsche ambtenaren zich al dan niet kunnen vereenigen met het begrip, om alleen in geld te worden bezoldigd,

zal eerst dan kunnen blijken, wanneer hunne tractementen in billijke verhouding gebragt zullen zijn tot hunne behoeften. Of dit begrip al of niet Oostersch is doet hier niets ter zake. Immers om een misdadiger met een paar jaren dwangarbeid te straffen, in stede van hem de handen af te kappen, is ook een Europeesch begrip, en zoo zijn er meer Europeesche begrippen op den inlander toegepast, die men toch wel niet zal willen afkeuren, omdat ze niet Oostersch zijn, en bovendien zie ik niet in waarom dit begrip alleen op de pattih's, djaksa's, onder-collecteurs etc. etc. die de directeur der cultures alleen in geld wil salarieren, en niet even goed toegepast zou kunnen worden op de beambten bij het districtsbestuur.

III. Dikwijls ziet men de onbeschaafde lieden hun geld nuttig besteden, terwijl de beschaafden hetzelfde roekeloos verspillen. De tact, om met geld goed om te gaan, heeft dus niets gemeens met den graad van beschaving van den bezitter; maar hoe dit ook zij, hebben de inlandsche hoofden nog niet geleerd geld goed te besteden, een groot deel der Europeesche ambtenaren verkeert in hetzelfde geval, en omdat genen nog niet hebben geleerd de tering naar de nering te zetten, zal men de bevolking toch wel niet prijs willen geven aan de spilzucht der hoofden. Dit immers is lijnregt in strijd met art. 98 van het regeringsreglement.

IV. Dat het bij de hoofden eene gewoonte is geworden om de bevolking in hare hulpbronnen aan hun eigen belang dienstbaar te maken, is waar, maar even waar is het, dat juist deze gewoonte de hoofdoorzaak is van de rampen, die deze residentie hebben getroffen en andere residentien zullen treffen, wanneer geene maatregelen van voorzorg worden genomen. Trouwens de directeur der cultures erkent dan ook zelf in zijnen brief van den 5den Junij 1851, n°. 1668/15, dat, alhoewel knevelarijen en afpersingen geen vreemd verschijnsel zijn in Oostersche landen, zij daar echter grenzen vinden in de zwakheid van het inlandsch bestuur, terwijl die grenzen noodwendig moeten worden overschreden op Java, waar het inlandsch bestuur steun vindt in het krachtig centraal gezag van een Europeesch gouvernement: maar wanneer dit niet kan worden tegengesproken, en dit kan het, helaas! niet — wanneer die hoofdamtenaar zelf tot de bekentenis moet komen, dat het bestuur van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement voor Java en den Javaan veeleer ten vloek dan tot zegen heeft gestrekt, — is het dan niet meer dan tijd om dien steun, waarvan het inlandsch bestuur een zoo gruwelijk misbruik heeft gemaakt en blijft maken, aan hetzelfde te onttrekken?

Nadat door meergemelden hoofdamtenaar, over het door de Regering tot nog toe gevolgd beginsel, om de bevolking in hare hulpbronnen dienstbaar te maken aan hare hoofden, dit anathema is uitgesproken, zal ik denzelfde niet verder volgen in zijne redeneringen, noch de daarin voorkomende contradicties breedvoerig aantoonen, maar alsnu terugkomen op mijn, bij brief van 12 Julij 1850, La. A. (geheim) bereids gedaan voorstel om de tractementen der inlandsche ambtenaren te verhoogen en te brengen in billijke verhouding tot hunne maatschappelijke positie en de van hen gevorderde diensten.

Dat zij dit nu niet zijn — dat een patih op f 250, de pattih's der overige regentschappen, niet van f 150, de rongo's of op zich zelven staande onder-regenten niet van f 200, de districtshoofden niet van f 65 f 70 of f 80, hunne assistenten niet van f 25 's maands, en alle mindere hoofden niet van hunne respectieve tractementen kunnen leven en — terwijl de eersten in bekrompen omstandigheden verkeerden — de laatsten gebrek moeten lijden, wanneer hun wordt belet om in hun tekort aan inkomens langs bijpaden te voorzien, is te algemeen bekend en erkend, dan dat het noodig zoude wezen om zulks meer omstandig aan te toonen dan hierboven reeds door eene simpele vermelding van cijfers is aangeduid. Aan deze getallen en aan het gevoel van billijkheid dergenen, die geroepen zullen worden om op het onderwerpelijik voorstel een advies uit te brengen, zal ik het dan ook overlaten om daarvoor te pleiten, en er mij alleen toe bepalen om de bedenkingen, die daartegen geopperd zouden kunnen worden, al dadelijk in de geboorte te smoren.

Deze bedenkingen zijn van een finantielen, politieken en administrativen aard, en komen op het navolgende neder.

1°. Het is duidelijk, dat wanneer het Gouvernement tot eene verhooging van de tractementen der inlandsche ambtenaren besluit, zulks niet voor eene residentie alleen, maar, met uitzondering voor alsnog van de Preangerregentschappen, voor geheel Java hetzelfde moet zijn. Daaruit zal eene vermeerdering van uitgaven voortvloeijen van ongeveer een paar millioenen, en tot het doen dier uitgave is de Regering niet geregtigd, in verband tot den op haar

verstrekten last, om het batig slot ten behoeve van het moederland vooral geene vermindering te doen ondergaan.

2°. In de verhouding tot welke de inlandsche ambtenaren, als hoofden beschouwd, tot de bevolking staan, oefenen zij eenen grooten invloed op de laatste uit. Is het al of niet te duchten dat, door de eersten in den vervolge alleen als ambtenaren aan te merken, die invloed en daarmede de invloed, dien door hun intermediair het Gouvernement op de bevolking uitoefent, belangrijk zal verminderen?

3°. Verondersteld dat de bezoldigingen der inlandsche ambtenaren worden verhoogd in verhouding tot hunne behoeften, zal het lot der bevolking daardoor wel verbetering ondergaan? daar immers eene tractementsverhooging hen niet zal weêrhouden den teugel te vieren aan hunne ingeschapen zucht tot knevelen en het administratief gezag de middelen mist om de bevolking tegen vexatien te beschermen.

Ter wederlegging dezer bedenkingen tegen mijn voorstel tot tractementsverhooging der inlandsche ambtenaren heb ik de eer het navolgende onder de aandacht van Uwe Excellentie te brengen.

1°. Bij § 1 mijner wederleggingen van de beschouwingen van den directeur der cultures heb ik reeds gezegd, dat door de tractementen der inlandsche ambtenaren zeer laag te stellen en veel werk voor weinig of geen loon te doen verrigten, wel is waar aanzienlijke sommen minder zijn uitgegeven dan anders uitgegeven zouden zijn geworden, wanneer aan de eersten een billijk salaris toegelegd, en het laatste in billijkheid beloond geworden ware. maar dat eene besparing van uitgaven op die wijze weinig beteekent, wanneer zij wordt verkregen door opoffering van millioenen aan inkomsten; terwijl ik bij mijnen brief van 12 Julij 1850, lit. A (geheim), heb aangevoerd dat, wanneer de bevolking wordt gevrijwaard voor de vexatien, waarvan zij tot nog toe het voorwerp is geweest, en van haar niets anders wordt gevorderd dan eene billijke belasting, eene belangrijke vermeerdering van inkomsten voor het Gouvernement daarvan het gevolg zal wezen, uit welk een en ander dus blijkt dat ik, ofschoon mij niet kunende vereenigen met de wijze waarop zulks thans geschiedt, namelijk door de hoofden zelve er geen bezwaar in zie, om de voorgestelde tractementsverhooging der inlandsche ambtenaren, mits op eene legale wijze, op de rentpligtigen te verhalen, door de belastingen minstens met hetzelfde cijfer te verhoogen, als waarmede de uitgaven, ten gevolge van dien maatregel, zullen vermeerderen.

Wanneer men het doel der belastingheffing nagaat, dan wordt het duidelijk dat in eene verhooging, zoo als hierboven wordt bedoeld, niets onbillijks is gelegen. Immers dat doel is geen ander dan om de huishouding van Staat gaande te houden, welken van algemeen nut en waaruit de regerende voordeel kunnen putten daar te stellen, en anderen te beschermen; waaruit dus volgt, dat de inkomsten, waarover een gouvernement moet kunnen beschikken, gelijk behooren te zijn aan de uitgaven, waartoe het tot voorschreven einde verplicht is. Dit laatste blijkt nu het geval niet te zijn met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement; het mist de middelen om dezelfs onderdanen voor de vexatien dergenen die over hen gesteld zijn te beschermen, omdat de staatsinkomsten niet toelaten om dezelfs inlandsche ambtenaren behoorlijk te bezoldigen; en uit deze omstandigheid vloeit voor de Regering niet alleen het regt maar zelfs de verplichting voort, om de belastingen in die mate te verhoogen, als noodig zal worden bevonden om aan hare onderdanen die bescherming te verschaffen waarop zij eene billijke aanspraak kunnen maken.

Men denke niet dat door eene dusdanige van het bestuur uitgaande verhooging van belasting de rentpligtigen zullen worden bezwaard. Van hetgeen deze nu opbrengen is alleen bekend de som die wegens landrente of belasting op het bedrijf wordt geheven, en deze is betrekkelijk zeer gering; maar hoe aanzienlijk het bedrag moet zijn dat van hen, hetzij in diensten of in geld of in voortbrengselen door de hoofden wordt gevorderd, kan worden afgeleid uit de omstandigheid, dat, terwijl de gouvernementslanden in deze residentie nooit hooger dan gemiddeld voor f 5 per bouw in de belastingder landrente zijn aangeslagen, de eigenaren van de particuliere landen van dezelfde uitgestrektheid van f 10 tot f 16 heffen, en dat, in weerwil van dit groote verschil, de opgezetenen der eerste in vroegeren tijd, vóór dat aan de knevelarijen der hoofden paal en perk was gesteld, naar laatstgemelde landen zijn verlopen. De bescherming op deze landen ondervonden had dus voor die overloopers minstens eene waarde van tusschen de f 5 en f 11 's jaars, want in de geaardheid der gronden van de eigendomslanden moet de bereidwilligheid, om voor dezelfde uitgestrektheid het dubbele of drievoudige op te brengen van hetgeen

van de gouvernementslanden wordt geheven, niet worden gezocht, aangezien de eerste in productief vermogen niets boven de laatsten vooruit hebben en zelfs bij allen dezer moeten achterstaan.

Maar, zal men zeggen, de belastingschuldigen brengen nu reeds meer op dan noodig is om alle uitgaven waartoe het Gouvernement verplicht is te bestrijden, wanneer namelijk alle inkomsten dezer kolonie worden aangewend in haar belang en daarvan geen aanzienlijk deel wordt afgezonderd tot ondersteuning van het moederland. Deze opmerking kan niet worden tegengesproken; maar waar is het tevens dat de bescherming, die de bevolking dezer gewesten zal ondervinden wanneer zij eerlang voor afpersingen en vexatien gevrijwaard zal wezen, van het moederland uitgaat, en dat voor die bescherming, die het moederland immers niet verplicht is geheel belangeloos te verleenen, van deszelfs Indische onderdanen regmatig kan worden gevorderd, dat zij ook daarvoor iets ten offer brengen en deelen in de staatslasten van het land, waaraan zij eene lotsverbetering verschuldigd zijn.

Dat het Gouvernement het regt heeft om in de gegeven omstandigheden de belastingen te verhoogen, met het bepaalde doel om het provenu daarvan tot het in billijkheid salarieren der inlandsche ambtenaren, en gevolglijk in het belang der rentpligtigen aan te wenden, dus aan geenen redelijken twijfel onderhevig zijnde, blijft alleen nog te onderzoeken over, op welk belastbaar middel deze verhooging behoort te worden toegepast.

Dat dit middel geen ander kan wezen dan de landrente, valt al dadelijk in het oog; eensdeels omdat deze belasting over het algemeen en in deze residentie in het bijzonder nog zeer laag gesteld en dus voor verhooging vatbaar is; en ten andere omdat juist de landbouwende klasse zoo al niet uitsluitend, dan toch verreweg het meest te lijden heeft gehad, en nog heeft, van de knevelarijen en afpersingen der hoofden.

Blijkens den hierbij sub lit. A aangeboden staat, aantoonende de tractementen der inlandsche ambtenaren zoo als die nu zijn geregeld, benevens de cijfers waarop ik vermeen dat dezelve behooren gebragt te worden, zal de voorgestelde tractementsverhooging eene vermeerdering van uitgaven ten gevolge hebben van f 93 347 'sjaars, terwijl staat lit. B aanwijst, dat deze vermeerdering kan worden gedekt door de belasting op de ongebouwde eigendommen te verhoogen: in de regentschappen Samarang en Demak en in de afdeeling Grobogan, waar de velden van den regen afhankelijk en over het algemeen schraler zijn, respectievelijk met 40 en 60 duiten per bouw of 109 en 107 duiten per landbouwer; in het regentschap Kendal en in de afdeeling Salatiga, waar de bevolking en van de meerdere vruchtbaarheid van den grond en van de koffij- en suikercultuur belangrijke voordeelen trekt, met 105 duiten per bouw of f 1,62 en f 0,91 per landbouwer.

De belasting der landrente, nadat zij tot het voorgestelde cijfer zal zijn opgevoerd, vergelijkende met hetgeen door de eigenaren van particuliere landen wordt geheven, zal men moeten erkennen dat de geprojecteerde verhooging niet als drukkend kan worden aangemerkt en ver beneden de som is, welke verondersteld mag worden dat door de rentpligtigen wordt of vroeger althans is opgebragt ten behoeve hunner hoofden.

Ontkend kan het intusschen niet worden, dat tegen de voorgestelde vermeerdering van belasting in verhouding tot het aantal bouws, de bedenking kan worden geopperd dat, de gecultiveerde grond niet, althans zeer gebrekkig opgemeten zijnde, dit getal bouws niet als maatstaf kan worden aangenomen voor den omslag der geprojecteerde verhooging der landrente; doch hoe onvolkomen die maatstaf ook moge wezen, het onevenredige, dat daardoor in de verdeling zal ontstaan, is voor ieder individu te onbeduidend om, bij gebrek van eene betere, deze basis te verwerpen. Vrij algemeen toch kan worden aangenomen, dat de dessa's meer bebouwde velden bezitten dan waarvoor zij zijn genoteerd; maar verondersteld al eens dat van twee dessa's, die beide voor 100 bouws geboekt staan en die beide 80 landbouwers bezitten, tot de eene 120 bouws en tot de andere juist de uitgestrektheid behoort, waarvoor dezelve bij de leggers van den aanslag is bekend gesteld, zoodat de landbouwers der eerste ieder gemiddeld voor $1\frac{1}{2}$ en die der laatste ieder gemiddeld voor $1\frac{1}{4}$ bouw in die velden deelen, — dan nog zal het verschil der van die twee dessa's gevorderde verhooging in de belasting, individueel, voor Kendal en Salatiga slechts 26 duiten, en voor Samarang, Demak en Grobogan slechts 10 of 15 duiten bedragen.

Wenschelijk ware het voorzeker, dat die onevenredigheid in den omslag der voorgestelde verhooging van belasting, hoe onbeduidend dan ook, geheel kon worden vermeden; doch de onmogelijkheid daarvan is nog geene reden om, in afwachting dat het belastingstelsel herzien en op billijke grondslagen geregeld zal worden, dat nog vele jaren kan duren, eenen maatregel uit te stellen, die met al het onvolkomene dat daaraan kleef, orde en re-

gelmaat bevorderen, den landbouwer de vruchten van zijnen arbeid verzekeren, de inlandsche ambtenaren in het genot van een aan hunne behoeften geëvenredigd salaris stellen en hen weêrhouden zal om, door den nood gedreven, terug te keeren tot den vroeger bewandelden weg.

Bij eene algemeene toepassing van het ontwerp om de tractementen der inlandsche ambtenaren te verhoogen en de daaruit voortvloeiende vermeerdering van uitgaven te dekken door de belasting der landrente met een gelijk bedrag te doen stijgen, zal daartegen mogelijk de bedenking worden geopperd, dat, moge dit in deze residentie al uitvoerbaar zijn, omdat die belasting hier betrekkelijk zeer laag is gesteld, zulks echter in andere residentien het geval niet zal wezen, uit hoofde de landrenten daar reeds hoog zijn opgevoerd. Dit laatste moge waar zijn, maar waar is het tevens, dat de hoofden overal en zonder eenige uitzondering de bevolking in hare hulpbronnen dienstbaar maken aan hun belang. Waar is het dus almede dat de laatste, boven de reeds hooge belasting, nog een deel van de vruchten van haren arbeid aan de eersten moet afgeven, en het dus ook voor de nu reeds hoog in de landrenten aangeslagenen niet bezwarend kan worden geacht, ter zake van dien eene kleinigheid meer op te brengen, mits ontheven wordende van den druk, die hun nu door hunne hoofden wordt aangedaan.

2°. De invloed, dien de hoofden nu op de bevolking uitoefenen, ontspruit uit slaafsche vrees, en deze vindt — zoo als de directeur der cultures te regt opmerkt — haren oorsprong in de ondersteuning welke de hoofden nu ondervinden van het centraal gezag van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, waaromtrent de bevolking, en niet ten onrechte, in het denkbeeld verkeert, dat van daar alle knevelarijen en vexatien uitgaan; en van hier dan ook dat zij slechts zelden klaagt, dat zij alles lijdelijk duldt en zich zelfs den hongerdood getroost. Dat de invloed op misbruik van gezag gegrond, gevolglijk uit eene onzuivere bron voortgevloeit en op die wijze uitgeoefend, echter niet onbeperkt is, daarvan heeft de Javasche oorlog het bewijs geleverd.

Immers bij het uitbreken van den opstand in de regentschappen Demak en Radja kwessie (sedert hernaamd Bodjo negoro) zijn wel de regenten en mindere hoofden aan het Gouvernement trouw gebleven, doch in weêrwil van dien heeft de bevolking die zijde der muitelingen gekozen en zich vijandig tegenover het Nederlandsch gezag en hare hoofden geplaatst; en op goede gronden mag worden verondersteld, dat bijaldien, tijdens kommer en gebrek hier overal heerschende waren, door eenen inlander van energie een oproerkreet ware aangeheven geworden, de geheele bevolking zich rondom dien persoon zoude hebben geschaard, en de invloed der inlandsche hoofden — voortgevloeit uit eene vrees, die de bevolking dan van zich zou hebben afgeworpen — ontoereikend bevonden geworden zoude zijn om den opstand te dempen. Zou het onregtvaardig gevonnisd zijn, wanneer de schuld daarvan der Regering ware toegerekend?

Dan hoe dit ook zij, uit het vorenstaande blijkt, dat het Gouvernement zich op den invloed der hoofden, zoo als die thans werkt, en met de basis, waarop die nu rust, het minst kan verlaten juist dan, wanneer het dien het meest behoeft; en groter bewijs zal er dan ook wel niet noodig wezen om te betoogen, dat die invloed niet op misbruik maar op een goed en ten voordeele der bevolking aangewend gezag en daardoor ontsproten genegenheid, niet op afkeer maar op liefde, behoort te berusten.

Wat van eenen zoodanigen ommekeer het gevolg zal wezen, daarvan strekt Demak al weder ten toonbeeld. Onder den uit slaafsche vrees ontsproten, door onderdrukking verkregen invloed van den vorigen regent is dat landschap te gronde gegaan, terwijl het zich onder den op eene regtvaardige behandeling gegronden invloed van den tegenwoordigen regent heeft hersteld van de rampen, die hetzelfde hebben geteisterd; en mogt de vaan des oproers door invloed van buiten daar immer weder worden opgestoken, dan voorzeker zal de Regering niet alleen op de hoofden, maar tevens op de bevolking kunnen rekenen.

3°. Bij eene andere gelegenheid heb ik reeds beweerd, en de uitkomsten der hier genomen maatregelen hebben het bewezen, dat het met de beschikbare middelen, hoe gering dan ook, niet tot de onmogelijkheden behoort om den gemeenen man te vrijwaren voor de vexatien der hoofden, wanneer het hoofd van het gewestelijk bestuur slechts het vertrouwen der bevolking weet te winnen; en dit diene dan ook tot antwoord op de bedenking, dat door eene tractementsverhooging der inlandsche ambtenaren het lot der bevolking geene verbetering zal ondergaan, aangezien zij daardoor niet weêrhouden zullen worden den teugel te vieren aan hunne ingeschapen zucht tot knevelen, en het administratief

gezag der middelen mist om de bevolking daartegen te beschermen. Zoo als de hoofden nu gesalarieerd zijn, gaan de ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur de knevelarijen niet te keer; niet uit onvermogen, maar uit onwil, overtuigd zoo als zij zijn, dat de hoofden van hunne tractementen niet kunnen leven en men dus om hen niet van gebrek te laten omkomen, wel genoodzaakt is om voor hunne knoeijerijen de oogen te sluiten.

En hiermede vermeen ik voldoende te hebben aangetoond dat art. 98 van het regeringsreglement niets anders dan eene zinledige uitdrukking zijn zal, zoolang aan de hoofden geene aan hunne behoeften geëvenredigde bezoldiging is verzekerd. Heb ik, in hetgeen ik heb ter neder gesteld, aan eenig persoonlijk gevoel toegegeven, dan is het, ik beken het, aan dat van wrevel, ontstaan door stellingen welke ik vermeend heb te moeten bestrijden, omdat ik van derzelver toepassing niets dan de bestendiging van bestaande gebreken en gevolgelijk niets dan onheil voorzie. Immers zoolang de stelling wordt aangekleefd, dat inlandsche ambtenaren niet alleen als zoodanig maar tevens als volkshoofden moeten worden aangemerkt, waarin ligt opgesloten dat zij, in laatstgemelde hoedanigheid en overeenkomstig de *adat*, de bevoegdheid bezitten om de bevolking te hunnen profijte te exploiteren, zoolang is de aan haar toegezegde bescherming niets anders dan eene ijdele belofte, terwijl daarvan, zoo als de ondervinding trouwens reeds heeft geleerd, voor de laatste niets dan ellende, en voor het Gouvernement, welks welvaart geenen anderen grondslag heeft dan die van deszelfs onderdanen, niets anders dan teruggang in inkomsten te verwachten is, gezwegen dan nog van de offers, die het zich zal moeten getroosten in tijden van kommer en gebrek. Wordt daarentegen die stelling losgelaten en worden de inlandsche ambtenaren teruggebracht tot de hun van landswege toegekende inkomsten, dan zullen deze niet overeenkomstig hunne maatschappelijke positie kunnen bestaan, zoodat in beide gevallen te kort zal worden gedaan, of aan de bescherming welke de Regering den bevolking behoort te verleen, of aan de billijkheid welke zij ten aanzien harer ambtenaren behoort te betrachten; met het gevolg dat of de eerste of de laatsten in eene vijandige verhouding tot het Gouvernement zullen zijn geplaatst.

Dit alternatief kan alleen worden vermeden door het belang der bevolking hand aan hand te doen gaan met dat der inlandsche hoofden, en beiden aan het Nederlandsch gezag te verbinden, de eerste door eene billijke regeling der van haar gevorderde belasting, met de zekerheid dat daarboven niets van haar zal worden gevorderd, en de laatsten door eene billijke regeling hunner tractementen.

Kan de Regering zich daarmede vereenigen, dan voorspel ik mij daarvan de heilzaamste gevolgen voor de rust en voorspoed van Java; want door de aanwending van het door mij aangeprezen middel zullen de *wederzijdsche regten en verplichtingen van het Gouvernement als Souverein en van de bevolking en van hare hoofden* met elkander in overeenstemming zijn gebragt, en zal art. 98 van het regeringsreglement ophouden eene doode letter te zijn.

Ik durf dan ook de hoop koesteren dat Uwe Excellentie wel in gunstige overweging zal gelieven te nemen het voorstel dat ik, in verband tot al het vorenstaande, de eer heb bij dezen te doen, namelijk: » Om de tractementen der inlandsche ambtenaren, beneden den rang van regent, in de residentie Samarang te verhoo-gen, tot de cijfers aangewezen bij den hierbij, sub bijlage lit. A, in eerbied aangeboden staat, met last op den resident van Samarang om de belasting op de ongebouwde eigendommen te verhoo-gen, minstens met hetzelfde bedrag als de som waarmede de uitgaven ten gevolge der voorgestelde tractementsverhooging zullen vermeerderen, en zulks in voege als dit bij staat lit. B is aangewezen."

Ongetwijfeld zullen op dit voorstel door Uwe Excellentie de adviesen worden ingewonnen van bevoegde beoordeelaars, en daar-onder zullen vermoedelijk wel eenigen worden gevonden, die zich daarmede niet zullen kunnen vereenigen. Mogten de tegenbeden-kingen mijner bestrijders onverhoopt van voldoende belang worden geacht om het onderwerpelijk voorstel te verwerpen, dan zal het mij aangenaam zijn, in de gelegenheid te worden gesteld, die bedenkingen te wederleggen; en ben ik mitsdien zoo vrij Uwe Excellentie eerbiedig te verzoeken, om, alvorens op dit voorstel declinatoir te beschikken, de daarop bij de Regering te ontvangen adviesen tot dat einde in mijne handen te stellen.

De resident van Samarang,

(w. g.) POTTER.

Voor eensluidend afschrift,

De fungerende Eerste Adjunct-Secretaris

van het Gouvernement,

(get.) A. VAN DELDEN.

Voor eensluidend afschrift.

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

FEITH.

